

AVRUPA TÜRK-İSLÂM CEMİYETLERİ VE CAMİLERİ
İMAM-HATİP ÖZEL KÜRSÜ VAAZ VE İRŞAT REHBERİ

TİCARET AHLÂKI, AHÎLİK VE GURBETTE HELAL LOKMA ŞUURU

Avrupa'da Helal Kazanç Şuuru, İslâm'ın Canlı Vitrini Olmak, Ahde Vefa ve Sosyal Dayanışma

Tarih / Vakit: 18 Eylül 2026 / Cuma Vaaзі	Hitap Makamı: Avrupa Türk-İslâm Cemiyetleri ve Camileri Kürsü Rehberi
Konu Eksenı: Gurbette Ticaret Fıkhı, Temsil Mesuliyeti, Ahde Vefa ve Helal Rızık	Hazırlayan: Kürsü İmam-Hatibi

🔑 Vaize Özel Kürsü Vaaз, İrşat ve Hitabet Metodolojisi Notu (Avrupa Bağlamı):

Bu vaaз rehberi; Avrupa'da yaşayan gurbetçi esnafımızın, işadamlarımızın, çalışanlarımızın ve genç nesillerimizin helal kazanç şuurunu pekiştirmek amacıyla tanzim edilmiştir. Çoğunluğu gayrimüslim olan bir cemiyette Müslümanın attığı her adımın 'İslâm'ı temsil' anlamına geldiğini hatırdan çıkarmayınız. Cemaatin arasında bulunan marketçi, kasap, inşaat ustası, dönerci, nakliyecı ve atölye sahiplerine doğrudan hitap ediniz. 'Burası gayrimüslim memleketidir' diyerek vergi kaçırma, kaçak işçilik (Schwarzarbeit) veya sosyal yardım istismarına meyleden bâtil anlayışları fikhî delillerle çürütünüz; helal rızık izzetini cemaatin kalbine nakşediniz.

🕒 Avrupa Camileri Cuma Vaaзі İcrâ Planı ve Süre Dağılımı Rehberi (~45 Dakika)

Bölüm ve Odak Konusu	Süre	Gurbet Vaaз ve İrşadı / Kürsü Vurgusu
I. Kürsü İftitâhı & Gurbette Alın Teri	5 dk	İstiftah duası, helal rızık arayışının cihat hükmü, Hz. Dâvûd örneği, Cuma dengesi.
II. İslâm'ın Canlı Vitrini: Temsil Ahlâkı	9 dk	Gayrimüslim cemiyette temsil mesuliyeti; dürüstlük, buğday hadisi, itkan ve işçi hakkı.
III. Ahde Vefâ & Dârü'l-Ahd Fıkhı	7 dk	Hukuka riayet; kaçak iş (Schwarzarbeit), vergi hilesi ve sosyal yardım istismarı yasağı.
IV. Hilfü'l-Fudûl & Medine Pazarı	5 dk	Erdemliler ittifakı ruhu; Medine pazarı, tekelsizlik ve ilk çarşı muhtesipleri.
V. Ahîlik Ruhu & Helal Gıda Sorumluluğu	7 dk	Orta Sandığı & Cami Cemiyetleri, helal gıda (kasap/market) hassasiyeti, Ahi ahlakı.
VI. Çağdaş Meseleler & Dijital Dünya	4 dk	E-ticaret, neceş (sahte yorum), gıda tağşişi, ortaklık ve müflis tüccar uyarısı.
VII. Kasa Başı Tablosu, Gülbank & Hatime	8 dk	7 Maddelik Vicdan Tablosu, İkâle, Ahi Sabah Gülbankı, kürsü hatim duası ve Fâtıha.

🕌 KÜRSÜ DUASI — Kürsü İftitâh ve Vaaz Başlangıç Duası

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ
رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ﴿٢٥﴾ وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ﴿٢٦﴾ وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي ﴿٢٧﴾ يَفْقَهُوا قَوْلِي ﴿٢٨﴾
سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٣٢﴾

Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım. Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Salât ve selâm, Peygamberimiz Hz. Muhammed'e, âline ve bütün ashâbına olsun.

'Rabbim! Gönlüme ferahlık ver. İşimi bana kolaylaştır. Dilimdeki düğümü çöz ki sözümü anlasınlar.' (Tâhâ, 20/25-28)

'Seni her türlü noksanlıktan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Şüphesiz her şeyi hakkıyla bilen, her hükmü hikmetli olan yalnız Sensin.' (Bakara, 2/32)

📖 [Tâhâ, 20/25-28; Bakara, 2/32]

🕌 Muhterem Müslümanlar, Gurbet Ellerinde Alın Teri Döken Aziz Kardeşlerim!

Cumanız mübarek olsun. Memleketinizden, silanızdan ve sevdiklerinizden binlerce kilometre uzakta; çoluk çocuğunuza helal lokma yedirmek, dininizi, namusunuzu ve kimliğinizi koruyarak şerefli bir hayat sürmek için gayret gösteren siz kıymetli kardeşlerimi muhabbetle selamlıyorum. Rabbimiz bu gurbet diyarında attığınız her adımı, döktüğünüz her damla helal teri amel defterinizde ibadet olarak tescil eylesin.

Yüce dinimiz İslâm; yalnızca camide ifa edilen namazdan ibaret değildir. İslâm, hayatın bütününe nizam veren ilâhî bir rehberdir. Bizler Avrupa'da yaşayan Müslümanlar olarak yalnızca kendi rızığımızı temin etmiyoruz; aynı zamanda halimizle, ahlakımızla, işimizle ve ticaretimizle İslâm dininin bu topraklardaki canlı şahitleri ve temsilcileriyiz.

🕌 KÜRSÜ VAAZ, İRŞAT VE HİTABET REHBERİ — Giriş Hitabeti ve Gurbetçi Cemaatle Gönül Bağı Kurma

Vaaza başlarken ses tonunuzu son derece sıcak, samimi ve kucaklayıcı tutunuz. Cemaate gurbette bulunmanın getirdiği zorlukları bildiğinizi hissettiriniz. 'Biz buraya sadece kazanmaya gelmedik, şahsiyetimizle İslâm'ı tebliğ etmeye geldik' fikrini daha ilk dakikalarda kalplere nakşediniz.

📖 [Kürsü Vaaz ve İrşat Notu]

I. GURBETTE HELAL KAZANÇ VE EMEĞİN İSLÂM'DAKİ ULVİ MAKAMI

Kişinin ailesinin nafakasını helal yoldan kazanmak için gurbet ellerinde çalışması, sıla hasreti çekerek helal rızık peşinde koşması İslâm nizamında büyük bir cihattır. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), sabah erkenden rızık aramaya çıkan genç bir işçiye görünce: 'Eğer bu genç, çocuklarının nafakasını helalden kazanmak, yaşlı ana babasına bakmak ve kimseye muhtaç olmamak için çıktıysa, onun attığı her adım Allah yolundadır (fî sebîlillâh)' [Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX, 129] buyurarak gurbetçinin emeğini cihatla bir tutmuştur. Yüce Rabbimiz Necm Suresi'nde gayretin ebedî karşılığını şöyle beyan buyurur:

📖 ÂYET-İ KERÎME — Emeğin ve Gayretin İlâhî Değeri

وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى ﴿٣٩﴾ وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرى ﴿٤٠﴾

İnsan için ancak çalışıp gayret ettiğinin karşılığı vardır. Şüphesiz onun emeği ve gayreti ileride (kıyamet günü mizanında) görülecektir.

📖 [Necm, 53/39-40]

Peygamberler de el emeğiyle geçinmişlerdir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), gençliğinde ticaret kervanlarıyla Şam ve Yemen'e gitmiş; dürüstlüğü ve güvenilirliği sebebiyle henüz peygamberlik gelmeden önce kavmi tarafından 'Muhammedü'l-Emîn' (Güvenilir Muhammed) unvanıyla taçlandırılmıştır. Allah Resûlü (s.a.s.), alın terinin kudsîyetini şöyle müjdeler:

📖 HADÎS-İ ŞERÎF — El Emeği ve Alın Terinin Kutsallığı

مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلٍ يَدِهِ، وَإِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلٍ يَدِهِ

Hiç kimse, kendi elinin emeğinden ve alın terinden daha hayırlı bir rızık asla yememiştir. Şüphesiz Allah'ın nebîsi Dâvûd (a.s.) da demircilik yapar, kendi elinin emeğini yerdi.

📖 [Buhârî, Büyû', 15; İbn Mâce, Ticârât, 1]

Cuma suresinde Yüce Rabbimiz, Cuma namazından sonra dünyevi çalışma hayatına dönüşü ve helal rızık arayışını bir ibadet ciddiyetiyle emreder:

📖 ÂYET-İ KERÎME — Cuma Namazı ve Helal Rızık Dengesi

فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠﴾

Namaz kılınıncı artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan nasibinizi arayın. Allah'ı çokça zikredin ki ebedî kurtuluşa ve felaha eresiniz.

📖 [Cuma, 62/10]

II. İSLÂM'IN CANLI VİTRİNİ OLMAK: GURBETTE TEMSİL VE TİCARET AHLÂKI

Aziz Kardeşlerim! Bizler burada sadece bir marketçi, bir oto tamircisi, bir fırıncı, bir inşaat ustası ya da nakliyecisi değiliz. Bizler burada İslâm dininin gayrimüslim dünyaya bakan en açık vitriniyiz! Avrupalı komşumuz, Alman, Fransız, Belçikalı müşterimiz Kur'an-ı Kerim'i açıp tefsir okumaz; o, Kur'an'ı senin terazinde, senin sözünde, senin işçiliğinde, dükkânındaki temizlikte ve müşteriye olan tebessümünde okur!

Tarihî hakikati asla unutmayınız: Bugün dünyanın en kalabalık Müslüman nüfusuna sahip olan Güneydoğu Asya (Endonezya ve Malezya) topraklarına İslâm orduları gitmemiştir. O coğrafyanın insanları, oraya ticaret yapmaya gelen Müslüman tüccarların dürüstlüğü, hilesiz tartısını, sözünde duruşunu gördüler ve 'Bu ahlak ancak hak bir dinden neşet eder!' diyerek fevc fevc İslâm ile şereflendiler. Senin dürüstlüğü burada İslâm'ın izzetidir; senin hilen ve sahtekârlığın ise Allah korusun dinimize sürülecek en büyük kara lekedir!

◆ 1. Dürüstlük, Doğruluk ve Aldatmama İlkesi

Ticaretin temeli güvendir. Gayrimüslime karşı bile olsa malın kusurunu gizlemek, ayıplı malı sağlam diye satmak katıksız bir haramdır. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), Medine pazarında buğday yığınının içine elini daldırıp altındaki ıslaklığı hissedince satıcıya şöyle haykırmıştır:

📖 HADİS-İ ŞERİF — Islak Buğday Hadisesi ve Evrensel Aldatma Yasağı

أَفَلَا جَعَلَتْهُ فَوْقَ الطَّعَامِ كَيْ يَرَاهُ النَّاسُ؟ مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا

'O ıslak kısmı insanların görmesi için yığının üstüne çıkarsaydın ya! Bizi aldatan bizden değildir!'

📖 [Müslim, İmân, 164; Tirmizî, Büyû', 72; Ebû Dâvûd, Büyû', 50]

Doğru ve güvenilir tüccarın kıyametteki makamı ise peygamberlerin yanıdır:

📖 HADİS-İ ŞERİF — Doğru ve Güvenilir Tüccarın Müjdesi

التَّاجِرُ الصَّدُوقُ الْأَمِينُ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ

Doğru sözlü, dürüst ve güvenilir tüccar; kıyamet gününde peygamberler, sıddıklar ve şehitlerle beraberdir.

📖 [Tirmizî, Büyû', 4; İbn Mâce, Ticârât, 1; Dârimî, Büyû', 8]

💡 İBRET VE TARİHTEN TABLO — İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe ve Kusurlu Kumaş İmtihanı

Büyük İslâm fakihi İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe, aynı zamanda kumaş ticareti yapan büyük bir tacirdi. Bir defasında ortağı Hafs b. Abdurrahman'ı kumaş satmaya gönderirken: 'Ey Hafs! Bu kumaşta şu kusur var, satarken müşteriye mutlaka bu ayıbı söyle ve fiyatı ona göre düşük tut!' diye tembihledi.

Hafs kumaşı sattı ancak müşteriye kusurunu söylemeyi unuttu. Akşam dükkâna döndüğünde durumu öğrenen Ebû Hanîfe, büyük bir endişe içinde: 'Kumaşı kime sattın, alıcıyı tanıyor musun?' diye sordu. Hafs, müşteriye tanımadığını söyledi. Bunun üzerine İmam-ı Âzam Hazretleri: 'Kazancıma şüpheli bir kuruş bile karışmasın!' diyerek o gün satılan kumaştan elde edilen 30.000 dirhemlik kazancın tamamını fukaraya tasadduk etti.

📖 [TDV İslâm Ansiklopedisi, 'Ebû Hanîfe', X, 131-138; İbn Hacer el-Heytemî, el-Hayrâtü'l-Hisân, s. 42]

♦ 2. Ölçü ve Tartıda Adalet Terazisi

Kur'an-ı Kerim'de Cenâb-ı Hak, tartıda hile yapanları helak olan Medyen kavmi ve Mutaffifin Suresi ile şiddetle ikaz eder:

📖 ÂYET-İ KERÎME — Ölçü ve Tartıda Dürüstlük İlkesi

أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿١٨١﴾ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ﴿١٨٢﴾ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْنُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿١٨٣﴾

Ölçüyü tastamam yapın, eksik verenlerden olmayın. Doğru ve adil terazi ile tartın. İnsanların hakları olan malların değerini düşürüp kısmayın; yeryüzünde bozgunculuk yaparak fesat çıkarmayın.

📖 [Şuarâ, 26/181-183]

📖 ÂYET-İ KERÎME — Hilekârların Büyük Gündeki Hüsranı

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ ﴿١﴾ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ﴿٢﴾ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ﴿٣﴾ أَلَا يَظُنُّ أُولَٰئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ ﴿٤﴾ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾

İnsanlardan alırken tam alan, fakat satarken eksik ölçüp tartan hilekârlara yazıklar olsun! Onlar düşünmezler mi ki, bütün insanların Âlemlerin Rabbi'nin divanında hesap vereceği o büyük günde diriltileceklerdir!

📖 [Mutaffifin, 83/1-6]

 HADÎS-İ ŞERÎF — Tartıda Müşteri Lehine Cömert Olma Ölüsü

إِذَا وَزَنْتُمْ فَأَرْحُوا

Tarttığınız zaman alıcının lehine ağır tartın (müşterinin hakkını cömertçe, bol verin).

📖 [İbn Mâce, Ticârât, 34; Ebû Dâvûd, Büyû', 7]

◆ 3. İşi ve Üretimi Sağlam Yapmak (İtkan ve Avrupa Standartları Üzerinde İhsan)

Avrupa'da iş yaparken 'baştan savma iş' anlayışını silip atmak zorundayız! Bizim medeniyetimizin adı 'İtkan' ve 'İhsan' medeniyetidir. İtkan; bir işi sağlam, dayanıklı ve en mükemmel şekilde yapmaktır. İnşaat yapıyorsan malzemeden çalmayacaksın; tamirat yapıyorsan sağlam yapacaksın; temizlik yapıyorsan hakkını vereceksin. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyurmaktadır:

 HADÎS-İ ŞERÎF — İtkan: Yapılan İş Sağlam Yapma Sanatı

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ إِذَا عَمِلَ أَحَدُكُمْ عَمَلًا أَنْ يَتَّقِنَهُ

Muhakkak ki Allah Teâlâ, sizden biriniz bir iş yaptığı zaman onu sağlam, muhkem ve en güzel şekilde yapmasını sever.

📖 [Beyhakî, Şu'abü'l-İmân, IV, 334 / No: 5312; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 897]

İşveren esnafımız da yanında çalıştırdığı gurbetçi gencin, işçinin alın terini kurumadan vermelidir. 'Bu yabancı işçi dil bilmiyor, hakkını mahkemede arayamaz' diyerek sömürmek, Cenâb-ı Hakk'a karşı açılmış açık bir savaştır:

 HADÎS-İ ŞERÎF — Emegın Karşılığı ve Alın Teri

أَعْطُوا الْأَجِيرَ أَجْرَهُ قَبْلَ أَنْ يَجِفَّ عَرَقُهُ

İşçiye ücretini, alınının teri kurumadan önce tastamam veriniz.

📖 [İbn Mâce, Rühûn, 4]

III. GURBETTE AHDE VEFÂ VE DÂRÜ'L-AHD FIKHI: VERGİ, KAÇAK İŞÇİLİK VE SOSYAL YARDIM

Kıymetli Müminler! Şimdi vaazımızın en can alıcı, gurbette yaşayan kardeşlerimizin nefesine en ağır gelen ama dinimizin tavizsiz emrettiği bir fikhî meseleye geliyoruz. Gurbet ellerinde bazı kimselerin şeytanın vesvesesine kapılarak şöyle dediğini duyarsınız: 'Burası gayrimüslim memleketidir; devleti dolandırmak, vergi kaçırmak, kaçak çalışmak ve kaçak işçi çalıştırmak (*Schwarzarbeit / Travail au noir*), yalan beyanla devletten haksız sosyal yardım almak caizdir!'

Allah'tan korkunuz! Bu iddia fikhî, ahlakî ve dînî açıdan KAPKARA BİR BÂTILDIR ve İslâm'a atılmış bir iftiradır! Muteber İslâm Ansiklopedisi kaynakları ve İslâm hukukçularının ittifakıyla; bir ülkede vize, oturma, çalışma izni veya vatandaşlık ile ikamet eden bir Müslüman, o ülkenin meşru nizamına, ticaret ve vergi kanunlarına uymayı zimnen taahhüt etmiş bir 'ahd' (sözleşme) sahibidir. İslâm hukukunda bu statüye 'Dârü'l-Ahd' (Sözleşme Ülkesi) denir. Yüce Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de şöyle emreder:

📖 ÂYET-İ KERÎME — Akitlere ve Sözleşmelere Vefa Gösterme Farzıyeti

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ ﴿١﴾

Ey iman edenler! Yaptığınız sözleşmeleri, akitlerinizi ve verdiğiniz taahhütleri tastamam yerine getiriniz.

📖 [Mâide, 5/1]

🕌 FIKHÎ HÜKÜM VE FETVA REHBERİ — İslâm Fıkhi ve Âlimlerin İttifakı: Vergi Kaçırmak ve Sosyal Yardım İstismarı Kul Hakkıdır

İslâm âlimlerinin ve muteber fıkıh meclislerinin kesin hükmüdür:

1. Vergi Kaçırmak Kamu Hakkını Gasptır: Bir ülkede toplanan vergilerle yollar, hastaneler, itfaiye, güvenlik ve kamu hizmetleri finanse edilir. Vergi kaçırarak kimse, o ülkede yaşayan milyonlarca insanın ortak hakkını çalmış olur. Kul hakkının Müslümanı-gayrimüslimi yoktur!
2. Kaçak Çalışma (Schwarzarbeit) Haramdır: Kanun dışı çalışarak haksız kazanç sağlamak, iş güvenliğini yok saymak ve dürüst esnaf aleyhine haksız rekabet oluşturmak dinen caiz değildir.
3. Yalan Beyanla Sosyal Yardım Almak Haram Lokmadır: Gerçekte çalıştığı veya geliri olduğu halde devlete yalan beyanda bulunarak işsizlik, çocuk veya kira yardımı almak katıksız bir sahtekârlıktır ve haram lokmadır. Bu hileyle kazanılan para ile ne hac kabul olur ne de çoluk çocuğa hayır getirir!

📖 [Muteber İslâm Hukuku Kaynakları, 'Ahid' ve 'Zimmi' Bahisleri; Fıkıh Meclisleri Kararları]

📖 HADİS-İ ŞERİF — Ahirette Allah'ın Bizzat Hasım Olacağı Üç Sınıf İnsan

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ثَلَاثَةٌ أَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: رَجُلٌ أَعْطَى بِي ثُمَّ غَدَرَ، وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ، وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوَى مِنْهُ وَلَمْ يُعْطِهِ أَجْرَهُ

Allah Teâlâ şöyle buyurur: Kıyamet günü şu üç kişinin bizzat hasmıyım: Benim adıma söz verip sonra ahbine hıyanet eden; hür insanı köle gibi satıp parasını yiyen; ve bir işçiye çalıştırıp işini tam gördüren fakat hakkı olan ücretini vermeyen kişi!

📖 [Buhârî, Büyû', 106; İbn Mâce, Rühûn, 4]

♦ Borç Sadakati ve Faiz Tuzagından Sakınmak

Gurbet ellerinde borç ahlakı da büyük bir imtihandır. Banka kredileri, faizli işlemler ve borcu ödemeyip savsaklamak esnafı çökerten manevi felaketlerdir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.): 'İmkânı varken borcunu geciktirmek açık bir zulümdür' (Buhârî, İstikrâz, 12) buyurmuştur. Faiz ise gurbetteki birikimlerimizi kurutan ilâhî lânettir:

📖 HADİS-İ ŞERİF — Faiz Muamelesinin Her Türüsüne İlâhî Lânet

لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آكِلَ الرِّبَا وَمُوكِلَهُ وَكَاتِبَهُ وَشَاهِدِيهِ وَقَالَ: «هُمْ سَوَاءٌ»

Resûlullah (s.a.s.); faiz yiyene, faiz yedirene, faiz sözleşmesini yazana ve buna şahitlik eden iki kimseye de lânet etti ve: 'Onlar günahta birbirleriyle eşittir!' buyurdu.

📖 [Müslim, Müsâkât, 106; Tirmizî, Büyû', 59]

Müslüman esnaf, kardeşinin darda kalmasını fırsat bilip malına fahiş fiyat koyamaz. Karaborsacılık (ihtikâr), pazarın dengesini bozarak haksız kâr sağlamak İslâm'da lânetlenmiştir:

📖 HADİS-İ ŞERİF — Dürüst İthalatçı/Tüccar ile Stokçunun Akıbeti

الْجَالِبُ مَرْزُوقٌ وَالْمُحْتَكِرُ مَلْعُونٌ

Pazara mal getiren (malı bollaştıran dürüst esnaf) rızıklandırılır ve bereket bulur; malı stoklayıp piyasayı darlatan ise lânetlenir.

📖 [İbn Mâce, Ticârât, 6; Dârimî, Büyû', 12]

IV. ASR-I SAÂDET'TEN BİR NİZAM MODELİ: HİLFÜ'L-FUDÛL VE MEDİNE PAZARI

Peygamber Efendimiz (s.a.s.), gençlik yıllarında Mekke'de cereyan eden 'Hilfû'l-Fudûl' (Erdemliler İttifakı) cemiyetine katılmıştı. Mekke dışından gelen Yemenli bir tüccarın hakkını gasp eden Âs b. Vâil'e karşı toplanan bu erdemliler, 'Mekke'de yerli ya da yabancı kime zulmedilirse hakkı alınincaya kadar zalime karşı duracağız' diye ahitleşmişlerdi. Efendimiz peygamberliğinden sonra da bu cemiyeti övmüş: 'Ben Abdullah b. Cüd'ân'ın evinde yapılan o antlaşmayı kızıl develere değişmem. İslâm döneminde de böyle bir ittifaka çağırılsam derhal icabet ederim' buyurmuştur [İbn Hişâm, es-Sîre, I, 134].

Bu nebevî sünnet, Avrupa'da yaşayan biz Müslümanlara büyük bir ufuk çizer: Bulunduğumuz ülkelerde haksızlığa uğrayan yabancıların, göçmenlerin ve mazlum esnafın hakkını savunan hukukî ve ahlakî dayanışmalarda öncü olmak Müslümanın şiarıdır.

Medine'ye hicret edildiğinde pazar tekalcilerin ve faiz tefecilerinin elindeydi. Hz. Peygamber (s.a.s.), Benî Sâide bölgesinde müstakil bir 'Medine İslâm Pazarı' kurdu. Bu pazarın anayasası: Giriş serbesttir, pazar vergisi veya haraç yoktur, tezgâh kapatıp tekel oluşturulamaz, hile ve fahiş fiyat yasaktır. Efendimiz pazarı denetlemek üzere Hz. Ömer'i görevlendirdiği gibi; kadın sahâbîlerden Semrâ bint Nüheyk (r.anhâ) ile Şifâ bint Abdillâh'ı (r.anhâ) muhtesip (çarşı denetçisi) tayin etti [TDV İslâm Ansiklopedisi, XXXVI, 495; XXXIX, 143]. Semrâ bint Nüheyk (r.anhâ), elinde çarşı asasıyla pazarı dolaşır, ölçü ve tartıda hile yapanları uyarır, ticaret ahlakını tavizsiz denetlerdi.

HADİS-İ ŞERİF — Semâhat (Ticarette Hoşgörü ve Kolaylık) Fazileti

رَحِمَ اللَّهُ رَجُلًا سَمَحًا إِذَا بَاعَ، وَإِذَا اشْتَرَى، وَإِذَا اقْتَضَى

Satarken, alırken ve alacağını isterken kolaylık gösteren, hoşgörülü ve müsamahakâr davranan kimseye Allah rahmet eylesin.

 [Buhârî, Büyû', 16; Tirmizî, Büyû', 75]

V. AVRUPA'DA AHÎLİK MEDENİYETİ: HELAL GIDA VE CAMİ CEMİYETLERİ

13. yüzyılda Ahî Evran-ı Velî'nin kurduğu Ahilik teşkilatı, bugün Avrupa'daki gurbetçilerimiz için ilham kaynağı olmalıdır. Ahilik; meslekî ehliyetle dînî ahlaki birleştiren muazzam bir nizamdır. Ahiliğin ahlak yasası, her gurbetçi esnafımızın dükkânına asması gereken şu 'açık ve kapalı altı haslet' üzerinde yükselir:

 Tablo: Ahiliğin Temel Esasları (Açık ve Kapalı Olan Altı Haslet)

AÇIK OLAN ÜÇ ŞEY (Halka, Cemaate ve İyiliğe)	KAPALI / BAĞLI OLAN ÜÇ ŞEY (Harama, Kul Hakkına ve Şerre)
1. Alnın açık olmalı (Hilesiz iş, yüz akı, şeffaf muhasebe)	1. Gözün bağlı olmalı (Harama, ayıba ve namahreme bakmamak)
2. Elin açık olmalı (Cömertlik, hayır-hasanat, camiye infak)	2. Dilin bağlı olmalı (Yalan, sahte yemin, gıybet ve kem sözden sakınmak)
3. Sofran açık olmalı (Gurbette garipleri doyurmak, ikram)	3. Belin bağlı olmalı (İffet, namus, edep ve kul hakkını korumak)

İBRET VE TARİHTEN TABLO — Ahilikte Kalite Güvencesi: “Pabucu Dama Atılmak” Deyiminin Doğuşu

Ahilikte kalite ve dürüstlük devlet zabıtasından önce esnafın kendi iç vicdanıyla korunurdu. Bir ayakkabıcı çürük malzeme kullanıp müşteriyi kandırırsa, müşteri o ayakkabıyı Ahi Şeyhine ve Yiğitbaşına götürürdü.

Bilirkişi heyeti pabucu inceler; hile tespit edilirse parası müşteriye iade edilir, o kusurlu ayakkabı ise esnaf ibret alsın diye ustanın dükkânının damına atılırdı. Çarşıdan geçen herkes: ‘Bu ustanın pabucu dama atıldı, hilekârdır!’ der ve ondan kimse bir şey almazdı. Ahilik, yüzlerce yıl önce Avrupa'nın bugün övündüğü tüketici hakları ve kalite standartlarının çok ötesinde bir vicdan mekanizması kurmuştur.

 [TDV İslâm Ansiklopedisi, 'Ahilik', I, 540-542]

◆ 1. Helal Gıda ve Kasaplarımızın Boynundaki Büyük Vebal

Avrupa'da yaşayan milyonlarca Müslümanın midesine giren lokmanın bekçisi, buradaki kasaplarımız, marketçilerimiz ve fırıncılarımızdır. Dükkânına 'Helal' levhası asmak, sıradan bir reklam faaliyeti değildir; arkasında binlerce hanenin namazını, duasını ve neslini etkileyen şer'î bir kefalettir! Şüpheli etleri, gayri İslâmî kesimleri ya da domuz katkılı maddeleri 'nasıl olsa kimse anlamaz' diyerek tezgâha koyan kimse, kendi kazancını cehennem ateşine çevirmiş olur. Kasabımız kazancına şüphe karıştırmamalı, müşterisine karşı son derece şeffaf ve emin olmalıdır.

◆ 2. Ahilik Orta Sandığı'nın Avrupa'daki Karşılığı: Cami Cemiyetleri

Ahilikte esnafın kurduğu 'Orta Sandığı', dükkânı yanan esnafa yardım eder, genç çıraklara faizsiz sermaye sağlar ve cenazeleri kaldırır. Bugün Avrupa'da Ahilik ruhunu yaşatan kurumlar cami derneklerimiz ve cemiyetlerimizdir. Esnafımız camilerimizin cenaze fonlarına, talebe burslarına ve sosyal yardım havuzlarına cömertçe sahip çıkmalıdır.

◆ 3. Gurbette Kadın Girişimciliği ve Bâciyân-ı Rûm Örneği

Ahilik sadece erkeklerin teşkilatı değildir. Ahi Evran-ı Velî'nin zevcesi Fâtıma Bacı öncülüğünde kurulan 'Bâciyân-ı Rûm' (Anadolu Kadınlar Teşkilâtı), dünya tarihindeki ilk kadın esnaf ve sanatkâr örgütlenmesidir. Bugün Avrupa'da kendi işini kuran, tekstilde, gıdada, sağlıkta ve eğitimde helal rızık üreten hanım kardeşlerimiz bu şerefli mirasın vârisleridir [TDV İslâm Ansiklopedisi, 'Bâciyân-ı Rûm', IV, 415-416].

Osmanlı çarşılarındaki 'siftah kardeşliği' de gurbette yaşatılmalıdır. Sabah siftahını yapan esnafımız, komşusu siftah etmeden ona haset etmemeli; müşteriye komşusuna yönlendiren diğerkâmlık (îsâr) ruhunu gurbet çarşılarında canlı tutmalıdır.

VI. ÇAĞDAŞ TİCARÎ İMTİHANLAR, DİJİTAL DÜNYA VE ORTAKLIK AHLAKI

Bugün ticaret biçim değiştirmiş; internet sitelerine ve dijital platformlara taşınmıştır. Ancak nerede olursak olalım İslâm'ın ticaret ahlakı değişmez:

1. E-Ticaret ve Sahte Yorum (Neceş) Yasağı: İnternette ürünün gerçeğini gizlemek haramdır. E-ticaret sitelerinde bot hesaplarla sahte övgü ve yorumlar yazdırmak, rakiplere sahte düşük puan vermek Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) «لَا تَنَاجَشُوا» [Lâ tenâceşû / Müşteri kızıştırmayınız!] (Buhârî, Büyû', 64; Müslim, Büyû', 11) buyurarak menettiği modern bir 'neceş' (aldatma) günahıdır.

2. Görme Muhayyerliği (Hıyârü'r-Rü'ye) ve İade Hukuku: İnternette alınan ürünlerde tüketicinin malı gördükten sonra cayma hakkı, fıkhîteki 'hıyârü'r-rü'ye' (görme muhayyerliği) prensibine dayanır. Müşteri malı sebepsiz yıpratarak iade etmemeli; satıcı da meşru iade hakkına zorluk çıkarmamalıdır.

İBRET VE TARİHTEN TABLO — Gıda Tağşişine Karşı Murakabe Şuuru: Hz. Ömer ve Sütçü Kız

Halife Hz. Ömer (r.a.), Medine sokaklarını teftiş ederken bir evin penceresinden gelen konuşmaya şahit oldu. Anne kızına: 'Kızım, süte biraz su katıver!' diyordu. Genç kız:

- 'Anneciğim! Halife süte su katılmasını yasaklamadı mı?' dedi. Annesi:
- 'Kızım, gecenin bu vaktinde Ömer bizi nereden görecektir?' deyince, takva abidesi kız tarihe altın harflerle kazınan şu cevabı verdi:
- 'Anneciğim! Ömer görmüyorsa, Ömer'in Rabbi de mi bizi görmüyor? O her şeyi hakkıyla görür!'

Hz. Ömer bu ihlâsa hayran kaldı ve o kız oğluyla evlendirdi. O soydan adil halife Ömer b. Abdilazîz doğdu. İşte gurbette ticaret ahlakı; vergi denetçisinin olmadığı yerde bile Allah'ın gördüğünü bilmektir.

📖 [İbnü'l-Cevzî, Sıfatü's-safve, II, 203-204]

❖ KUTSÎ HADÎS-İ ŞERİF — Ticari Ortaklıkta İlâhî Bereket ve Hıyanet Tehlikesi

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: أَنَا ثَالِثُ الشَّرِيكَيْنِ مَا لَمْ يَخُنْ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ، فَإِذَا خَانَ خَرَجْتُ مِنْ بَيْنِهِمَا

Allah Teâlâ şöyle buyurur: Biri diğerine hainlik etmediği müddetçe ben iki ortağın üçüncüsüyüm (kazançlarına bereket yağdırırım). Fakat ortaklardan biri diğerine hıyanet ederse ben aralarından çıkarım (bereket kalkar, hüsrân başlar)!

📖 [Ebû Dâvûd, Büyû', 26; Hâkim, el-Müstedrek, II, 52]

📌 KÜRSÜ VAAZ, İRŞAT VE HİTABET REHBERİ — Kürsü Titreyişi: Ahiretteki Hakiki İflas Uyarısı (Müflis Hadisi)

Burada ses tonunuzu ciddiyetle yükseltiniz: Resûlullah (s.a.s.): ‘Müflis kimdir bilir misiniz?’ diye sordu. Sahâbe: ‘Parası olmayan kimsedir’ deyince Efendimiz: ‘Asıl müflis, kıyamete namaz, oruç ve zekâtla gelen; fakat buna sövmüş, şunun malını yemiş, diğerinin hakkını gasp etmiş kimsedir. Sevapları hak sahiplerine dağıtılır; yetmeyince onların günahları sırtına yüklenir ve cehenneme atılır!’ (Müslim, Birr, 59) buyurmuştur. Ey gurbetçi tacir kardeşim! Kasandaki avrolar, ahiretteki iflasın olmasın!

📖 [Müslim, Birr, 59; Tirmizî, Kıyâmet, 2]

📋 AVRUPA GURBETÇİ ESNAFININ KASA BAŞI 7 MADDE LİK VİCDAN MANİFESTOSU

1	Güne İbadet Şuuruyla Başlamak: Tezgâhı besmeleyle açmak; 'Yâ Rabbi! Beni haramdan koru, helal rızıkla doyur' niyetiyle işe başlamak.
2	İslâm'ı Temsil Ettiğini Asla Unutmamak: Gayrimüslim müşteriye karşı dahi hile yapmamak; dürüstlüğüyle İslâm'ın şerefini ve izzetini korumak.
3	Ahde Vefa ve Hukuka Sadakat: Vergi kaçırmamak, kaçak işçilikten sakınmak, sahte beyanla sosyal yardım alıp kul hakkına girmemek.
4	Helal Gıda ve Tüketici Emaneti: Kasap ve markette şüpheli maddelerden sakınmak; 'Helal' levhasının vebalini canı gibi muhafaza etmek.
5	İşçinin ve Gençlerin Hakkı: Yanında çalışan işçinin ücretini teri kurumadan vermek; gençlere meslek ve Ahilik ahlakı öğretmek.
6	İkâle ve Kolaylık Erdemi: Alışverişten meşru sebeple pişman olan müşteriye zorluk çıkarmamak; malını geri alıp duasını almak.
7	Orta Sandığı ve Camiye Destek: Kazancının bir kısmıyla cami cemiyetine, talebelere, cenaze fonuna ve gariplere infakta bulunmak.

🕌 AHİ ESNAF GÜLBANKI — Tarihî Esnaf Sabah Gülbankı (Çarşı Açılış Niyazı)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ — الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

“Bismi’lîlâhî’r-rahmânî’r-rahîm. Hak berekâtın vere, pirimiz Ahî Evran ruhuna Fâtîha...

Gurbet çarşımıza dirlik, tezgâhımıza kuvvet, kesemize helal bereket ihsan eyle.

Alışımız Hak rızası için, verişimiz doğruluk üzere olsun. Dükkânımıza giren darda kalmasın, çıkan aldanmasın.

Kaza ve beladan, haram lokmadan, hile ve ziyandan cümlemizi muhafaza eyle Yâ Rabbi!”

📖 [Osmanlı Esnaf ve Lonca Ahilik Gülbankı Geleneği]

Dünya fânîdir, pazar bir gün kapanacak, gurbet bitecek, defterler dürülecek ve hepimiz Âlemlerin Rabbi’nin huzuruna çıkacağız. O gün geçerli tek para birimi 'salih amel' ve 'kul hakkından arınmış temiz bir vicdan'dır. Şimdi ellerimizi semaya açıp hep birlikte Rabbimize iltica edelim:

GURBETTE KÜRSÜ HATİM VE CEMAAT NİYAZI

KÜRSÜ DUASI — Kürsü Hatim ve Cemaat Niyazı (Gurbette Helal Kazanç ve Nesil Duası)

اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا، وَرِزْقًا وَاسِعًا حَلَالًا طَيِّبًا، وَعَمَلًا مُتَقَبَّلًا
اللَّهُمَّ اكْفِنَا بِحِلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ، وَأَغْنِنَا بِفَضْلِكَ عَنْ سِوَاكَ
اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنْ أَهَمِّ وَالْحَزَنِ، وَنَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ غَلَبَةِ الدِّينِ وَقَهْرِ الرِّجَالِ
رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٢٠١﴾
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ. سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٢﴾

“Âlemlerin Rabbi olan Yüce Allah’ım! Cuma gününün şu icabet vaktinde, gurbet ellerinde Sana açılan ellerimizi boş çevirme Yâ Rabbi!

Bizlere faydalı ilim, tertemiz, helal ve geniş rızıklar, dergâhında makbul ameller lütfeyle. Bizleri helal nimetlerinle yetindir de haramlara muhtaç eyleme. Lütuf ve ihsanıyla bizleri Senden başkasına el açtırma Yâ Rabbi!

Gurbet diyarlarında yaşayan mümin kardeşlerimize birlik, dirlik ve basiret ihsan eyle. Evlatlarımızı, gençlerimizi her türlü zararlı akımdan, ahlaksızlıktan, batıl adetlerden muhafaza eyle. Onları dinine, milletine, vatanına ve helal kazanç ahlakına bağlı nesiller eyle Yâ Rabbi!

Esnafımızı, sanatkârimızı, işçimizi doğruluktan, adaletten, ahde vefadan ve merhametten ayırma. Dükkânlarımıza dirlik, keselerimize helal bereket, hanelerimize huzur ver. Kazancımıza yalan, hile, faiz, kaçak işçilik, vergi hilesi ve şüphe karıştırmaktan cümlemizi muhafaza eyle!

Bizleri bu topraklarda İslâm’ın izzetini temsil eden, dürüstlüğüyle örnek gösterilen sadık müminlerden eyle. Borçlu kardeşlerimize edalar, darda kalan esnafımıza genişlikler lütfeyle Yâ Rabbi!

‘Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ve güzellik ver, ahirette de iyilik ve güzellik ver; bizi cehennem azabından korusun!’ (Bakara, 2/201)

Okunan âyet-i kerîmelerin, getirilen salavatların hürmetine; din ve mukaddesat yolunda can veren aziz şehitlerimizin, gurbet ellerinde vefat edip sıla hasretiyle toprağa verilen geçmişlerimizin, ecdadımızın ruhları için, dualarımızın kabulü ve Allah rızası için: EL-FÂTİHA!”

📖 [Tirmizî, Deavât, 111; Ebû Dâvûd, Salât, 367; Müsned-i Ahmed, VI, 305; Bakara, 2/201; Sâffât, 37/180-182]